

OM BJØRNEFUNDET PAA RØSNÆS 1942

Af Thorkil Sestoft.

Under Sommerens Tørvegravning i en Mose ved Dyrehøjgaard paa Røsnæs stødte man paa Kraniet af et stort Rovdyr. Man finder saa ofte Rester af Dyr i vore Moser, det kan dreje sig om Knogler, der er kastet derud af Mennesker, eller ogsaa kan de stamme fra Dyr, der har endt deres Dage i Mosernes Hængesæk. Saadanne Skeletter eller Skeletrester interesserer altid Tørvearbejderne, men sjældent udover en flygtig Undersøgelse, eventuelt bliver Tingene bragt med hjem, hvor de Tid efter anden forsvinder.

Anderledes var det i dette Tilfælde. — Takket være en vaagen og interesseret Arbejdsformand, blev Arbejdet omgaaende indstillet det paagældende Sted, og der blev givet Kalundborg Museum Meddelelse om, at der var fundet et Bjørnekranium samt nogle Halshvirvler og enkelte andre Knogler.

Ved en Undersøgelse, vi foretog næste Dag, viste det sig, at det virkelig drejede sig om en Bjørn, endda med et Kranium af usædvanlig Størrelse.

Den Omstændighed, at Kranium, Halshvirvel samt det ene Nøgleben var fundet samlet, lod formode, at det drejede sig om et helt Skelet, derfor blev vi enige om at tilbyde Zoologisk Museum Skelettet, da det retteligt hører hjemme der.

Fra Zoologisk Museum, der var stærkt interesseret i Fundet, kom Dr. phil. M. Degerbøl til Stede. Doktoren har

i sin Doktorafhandling benyttet Emnet ganske Bjørne, og er saaledes vor største Kapacitet paa dette Omraade.

Udgravningen, der blev foretaget med Assistance af Kalundborg Museum, var ret vanskelig, idet Skelettet laa helt nede i det bløde Bundlag i den 3—4 Meter dybe Mose. Bundvandet, der satte op, gjorde det nederste Lag af Tørvemassen til en Vælling. Ved Hjælp af et Par lange Søstøvler kunde Dr. Degerbøl dog bunde, og med Armene begravet i Mudderet til Skuldrene lykkedes det virkelig at fremdrage Knogle efter Knogle af det store Dyr. Arbejdet var yderligere vanskeliggjort ved, at Tørvebænkene ved Siderne var skredet ud og havde presset den bløde Bund, de hvilede paa, op, saaledes at Lagene var blevet forskudt en Del i Forhold til hinanden. Hele Brystkassen var skudt dybt ned i Æltet hen over Bækkenpartiet, og Lemmerne med de mange smaa Haand- og Fodrodsknogler var ført ud til Siden i ret tilfældige Stillingen. Trods denne noget usædvanlige Udgravningsmetode lykkedes det dog at fremdrage langt de fleste af Skelettets Dele. Som man vil kunne se paa Billedet, er hele højre For- og Baglab fuldstændige, medens de helt eller delvis mangler i venstre Side. Et Par enkelte Ryghvirvler kunde heller ikke findes.

Fordelt over hele Landet er der gjort nogle og tredive Fund af Bjørne eller blot Enkeltd dele af disse, herigennem har vi et sikkert Bevis for, at Bjørnen har levet her i vort Land, dog ikke saa talrigt, som en lang Række Stednavne kunde tyde paa. Disse Stednavne er langt mere sandsynligt fremkommet ved Tilknytning til Personnavne, eller ogsaa kan de skyldes den store Betydning, Bjørnen har haft i vor Mytologi og Overlevering. Der har i historisk Tid ikke kunnet paavises Forekomst af vilde Bjørne i Danmark. Naar man vil bestemme i hvilket Tidsafsnit, en Dyreart har levet her i Landet, maa man gøre sig klart, at det er meget lettere at konstatere, hvornaar Arten er indvandret, end naar den er uddød, idet vi i Aflejringer-

nes Rækkefølge med stor Sikkerhed er i Stand til at tidsfæste jordfundne Knoglers Alder, og dette gælder i særlig Grad de ældste Lag, da disse er mest uberørte.

Da Isen under sin Tilbagetrækning fra Sjælland efterhaanden gik over til Dødis d. v. s. Is uden Bevægelse, dannedes der mange Steder paa de højtliggende Morænevolde skaalformede Fordybninger, der blev fyldt med Vand, naar Isen smeltede. I disse højtliggende Søer dannedes der efterhaanden som Vegetationen rykkede frem efter Isen Lag paa Lag af Planterester, gennem hvis Rækkefølge man kan følge hele den biologiske Udvikling fra sidste Istid til vore Dage. Kender man endvidere Planternes Krav til Varme og Fugtighed, kan man ogsaa faa at vide, hvorledes varmere Tidsrum har skiftet med koldere og fugtige med tørre. — Først kommer Tundratiden med sin sparsomme, lave og polarprægede Vegetation. Aflejringerne i Søer og Moser bestaar mest af Ler med Indhold af Polarplanternes Blade, og da man særlig hyppigt finder Blade af Rypelyng, *Dryas octopetala*, kaldes disse Aflejringer for Dryasler. I dette Lag har man flere Steder fundet et Muldlag, der indeholder Rester af mere varmekrævende Planter, ligeledes finder man Rester af flere af vore store Pattedyr, bl. a. Bjørn og Elg, som altsaa maa have levet her i Landet paa dette Tidspunkt. Denne Periode kaldes for Allerødtiden efter Allerød i Nordsjælland.

Det Afsnit, der følger efter Tundratiden, er Fyrretiden, der strækker sig over 4—5000 Aar og i det store og hele falder sammen med Mulleruptiden eller den ældste Stenalder. Fyrretiden regnes fra det Tidspunkt, da Ler aflejringen ret pludseligt holdt op og erstattedes af Tøvedannelse. Som Navnet siger, var Fyrren det dominerende Træ i denne Tidsalder, men Birk, Bævreasp og Hassel var stærkt repræsenteret. Fyrretiden var den store Indvandringstid for baade Planter og Dyr, og da den sluttede, var saa godt som alle vore nuværende Plante- og Dyrearter indvandret fra Syd- og Vesteuropa.

Efter Fyrretiden følger Egetiden, der historisk set indeholder ældre og yngre Stenalder samt Bronzealderen. For vore Mosers Vækst betød denne Tidsalder mere end Fyrretiden, idet Tørvedannelsen nu kunde foregaa meget hurtigere under de løvfældende Træers langt større Tilskud af Blade. — Den efterfølgende Bøgetid holder sig op til vore Dage, dog kan man nu ikke mere tale om en saadan, efter at Menneskene er begyndt paa rationel Skovbrug, saa Træernes indbyrdes Forhold ikke mere bestemmes af Naturen selv.

Vil man bestemme en mosefundens Tings Alder, benytter man den saakaldte Pollenanalyse (Tælling af Støv-korn). En nødvendig Forudsætning er det naturligvis, at der findes Tørvejord tilbage paa den paagældende Genstand, derfor gælder det om ikke at rense de fundne Sager for grundigt. — Som før nævnt findes der i Mosernes Lag Rester af de Dyr, der har levet paa Stedet, da vedkommende Lag blev dannet, og saaledes gemmer Moserne ogsaa delvis vor Dyreverdens Historie, da mange Landdyr tilfældigvis er omkommet i Mosen eller Søen, saa deres Knogler er blevet indlejret i Tørvene.

Det ældste Bjørnefund her i Landet stammer fra Holbæk Amt, det drejer sig om et Spoleben fra Faurbo Knold ved Jyderup, fundet i Gytjen under Tørvelaget. Dette Gytjelag tilhører Allerødtiden i Tundratiden. I Allerødtiden havde Isranden trukket sig tilbage til Sydsverige, ca. 10.000 Aar før Kristi Fødsel.

Bjørneskelettet fra Dyrehøjgaard fandtes ca. 1 m over Bunden i den ca. 4 m dybe Mose i et Lag, der var stærkt fyldt med Stammer af Fyr og Hassel, ligeledes var der store Mængder af Blade, hvis Struktur man endnu tydeligt kunde se, endvidere var der Mængder af Hasselnødder.

Beliggenheden af Bjørneskelettet i Mosen samt de mange overfor nævnte Planterester berettiger os til at

antage, at Fundet stammer fra Fyrre-Hasseltid, ca. 7000 Aar før Kr. F. Isranden var paa det Tidspunkt trukket tilbage til de mellemsvenske Søer. I Danmark raadede paa den Tid Fastlandstiden, hvor store Dele af Vesterhavet, Kattegat og Østersøen var over Havets Overflade, saaledes at det dannede en fast sammenhængende Blok, kun adskilt af Danaelven, der dannede Afløb for Østersøen gennem den Lavning, der nu fyldes af Store Bælt. Øresund og Lille Bælt eksisterede altsaa ikke paa dette Tidspunkt. — Den herved opstaaede Fastlandsforbindelse forklarer, at Planter og Dyr saa hurtigt kunde rykke frem efter Isen, idet ingen Vandløb eller Sunde af Betydning kunde stille sig hindrende i Vejen.

Vi kender flere Bopladser fra Fastlandstiden, for Eks. Mullerup, Sværdborg og Holmegaards Moser, alle paa Sjælland, disse Bopladser, der stammer fra Datidens Indlandsfolk, var beliggende paa Holme og Øer i større Søer, der efterhaanden er omdannet til Moser. Det maa dog ogsaa antages, at der dengang har levet en ret talrig Kystbefolkning ligesom senere i ældre og yngre Stenalder; men deres Bopladser er ikke tilgængelige for Undersøgelse, da de nu ligger langt ude i Havet. Grunden til, at saa store Strækninger af vort Land i en fjern Oldtid er sunket i Havet, menes at være den, at de store Ismasser, der dækkede Skandinavien i Istiden, blev omdannet til Vand, der fik Havene til at stige. Til Sammenligning hermed kan nævnes, at dersom al Grønlands Indlandsis smeltede og løb i Havet, da vilde Verdenshavene stige ca. 8 m¹⁾.

Da Bjørnen kom her til Landet i Allerødtiden, var Landet dækket af spredt Skov med et Dyreliv, der har muliggjort Bjørnens Eksistens. Senere, da det blev koldere, har den maattet fortrække igen, og vi genfinder den først i Begyndelsen af Fyrretiden. Fra den Tid har den levet konstant i vort Land, indtil den i den yngre Sten-

1) Ifølge Alfred Wegeners seismiske Maalinger over Tykkelsen af den grønlandske Indlandsis.

alder er uddød, efter at den allerede i Slutningen af de store Køkkenmøddingers Tid har været stærkt paa retur. De sidste sikre Vidnesbyrd, vi har om vilde Bjørne i Danmark, stammer fra den yngre Stenalder — ca. 3500—1500.

Fra Jernalderen stammer dog et Par Fund, der maa omtales, selv om man mener, de er af anden Oprindelse. Det drejer sig om et Bjørnekloled fra en Urne med brændte Knogler fra Voerbjerg Banke ved Horsens, og en gennemboret og tildannet Tand fra Gultved paa Fyn. Alt tyder paa, at disse to Dele er importeret, for Taaledets Vedkommende siddende i et Bjørneskind, der bares af Børsærkerne, de bjørneklædte, Bær = Bjørn. Tanden kan være brugt som Smykke eller Amulet. Allerede dengang var Forbindelsen med Sverige livlig, og det kan tænkes, at de ovennævnte Ting kan stamme fra dette Land.

Dersom vi ser nærmere paa Bjørnen fra Røsnæs, viser det sig, at den udmærker sig ved sin usædvanlige Størrelse, i hvert Fald hvad dens Kranium angaar, idet dette er et af de største, der er fundet her i Landet. Kraniets Længde er ca. 40 cm. Til Sammenligning kan oplyses, at de svenske nulevende Bjørne ifølge Professor Lönbergs Maalinger ligger mellem 36,2 og 37,2 cm i Længden, og i Norge har man maalt Kranier helt ned til 28,8 cm i Totallængden. — For alle brune Bjørne, der har levet her i forhistorisk Tid, gælder det, at deres Kranier og hele Skelet er større og kraftigere end deres nulevende, skandinaviske Frænders. Derfor har man ogsaa udskilt de danske Bjørne i en Race for sig, *Ursus arctos nemoralis* Degerbøl. Først helt ovre ved det ochotske Hav i Østasien og i Alaska træffer man endnu brune Landbjørne af lignende Størrelse, som den vi kender fra vore jord- og mosefundne Knogler.

Det mest bemærkelsesværdige ved Fundet var dog den Forfatning, Skelettets Knogler befandt sig i, idet flere af disse udviste sygelige Forandringer med opsvulmet og porøst Knoglevæv. Venstre Lægben har paa Midten en saadan Opsvulmning (se Billedet), som maa have bevirket, at Bjørnen har haltet meget stærkt. Endvidere har flere af Halshvirvlerne lidt af lignende sygelige Forandringer i saa stærk Grad, at der har dannet sig 2—3 cm lange Tappe af sekundært Knoglevæv, der meget betydeligt maa have hæmmet Bevægelsen af Hals- og Skulderparti. — Disse Forandringer i Knoglevævet Struktur maa antages at være opstaaet efter en langvarig Betændelse med paafølgende Heling, men samtidig med stærk Invaliditet til Følge.

Selv om vi kun kan gisne om, hvorledes Bjørnen har faaet disse voldsomme Kvæstelser, maa vi dog kunne antage, at det enten er sket ved, at Datidens Jægerfolk har søgt at fælde den, og at den i haardt saaret Tilstand er undsluppet sine Forfølgere; eller ogsaa er de opstaaet efter en Kamp med et af de andre store Dyr fra den Tid eller

en anden Bjørn. Kampe mellem Bjørne indbyrdes er ikke sjældne, da de er udpræget Enspændernaturer, der ikke taler andre paa deres Revier. Rent faktisk er det, at vor Bjørn maa have lidt meget, mens den som Invalid hutlede sig igennem Tilværelsen, indtil den endte sine Dage i Mosen ved Dyrehøjgaard. At den i flere Aar maa have levet paa denne Maade, viser de fremskredne, sekundære Knogledannelser; men endnu mere det mærkelige Forhold, at flere af dens Tænder var mere eller mindre angrebet af Caries (Huller i Tænderne). Daarlige Tænder findes meget sjældent hos Rovdyr og da særlig hos vildtlevende Rovdyr, der instinktmæssigt fortærer den Føde, der bedst dækker deres Behov. Helt anderledes stiller Sagen sig for et Dyr, der paa Grund af legemlige Skavanker ikke er i Stand til at skaffe sig sin naturlige Ernæring, men maa nøjes med, hvad der tilfældigt kommer inden for dens Rækkevidde. Resultatet af for megen Honning og Vegetabilier paa Bekostning af raat Kød, der er nødvendigt for en Bjørns Ernæringsballance, kan meget vel være Aarsagen til Røsnæsbjørnens daarlige Tænder.

Af de nogle og tredive Bjørnefund, der er gjort her i Landet, er Bjørnen fra Dyrehøjgaard det bedste og mest fuldstændige Fund, idet næsten samtlige Knogler er til Stede, saaledes at det i dette Tilfælde, for første Gang, var muligt at bestemme Bjørnens Køn. Det var en gammel Hanbjørn, der endte sine Dage i Mosen paa Røsnæs. Forhaabentlig vil de nærmere Undersøgelser paa Zoologisk Museum kaste mere Lys over dens Liv og Endeligt.

LITTERATUR:

- Magnus Degerbøl: „Vore Pattedyr i Fortiden“.
S. A. Andersen: „Det danske Landskabs Historie“.